

ЗАЯВА

щодо необхідності забезпечення прозорих, змістовних та інклюзивних публічних консультацій щодо законопроектів про лобіювання

6 листопада 2023 року Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) оприлюднило на своєму вебсайті проєкт Закону "Про доброчесне лобіювання і адвокацію в Україні" та проєкт Закону "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо порушення законодавства у сфері здійснення лобіювання та адвокації" (далі - законопроекти), а також ініціювало їх громадське обговорення.

Обидва проєкти **були підготовлені НАЗК без залучення громадських організацій** на основі більш раннього законопроекту "Про доброчесне лобіювання в Україні", який мав істотні недоліки та був скерований на експертизу до Ради Європи для оцінки його відповідності міжнародним стандартам. Зауваження, надані Радою Європи, не були виправлені при доопрацюванні законопроекту.

Після тиску з боку громадських організацій НАЗК ініціювало проведення публічних консультацій 10 та 23 листопада. Проте ці консультації носили формальний, радше імітаційний характер. Так, учасники наполягали на тому, що громадські організації, які здійснюють адвокацію для досягнення суспільних змін, мають бути виведені з-під дії закону. Втім, без жодних обґрунтувань ці пропозиції не були враховані. А у день проведення останнього обговорення НАЗК передало законопроекти на розгляд Кабінету Міністрів України для наступного внесення (у разі схвалення) на розгляд парламенту.

Аналіз проєктів, переданих НАЗК на розгляд Кабінету Міністрів України, дозволяє стверджувати, що **переважна більшість висловлених Радою Європи зауважень щодо первинного варіанту проєкту НАЗК у доопрацьованих версіях враховано не було**. НАЗК змінило назву первинного проєкту, додавши до лобіювання поняття "адвокація", виключило із законопроекту ряд положень, які загалом отримали позитивну оцінку Ради Європи (наприклад, в частині обов'язків посадовців щодо розкриття інформації про контакти з лобістами тощо), та доповнило текст проєкту низкою сумнівних або вкрай нечітких норм, частина з яких суперечать Конституції України, міжнародним стандартам та кращим європейським практикам у сфері лобіювання. Окремі з цих нових положень не обговорювались в ході публічних консультацій (наприклад, заборона лобіювання змін до Конституції тощо).

Дія законопроектів поширюється не лише на лобіювання, але і на адвокацію та реалізацію громадянами своїх конституційних прав і свобод. Автори законопроекту запевняли, що це відповідає європейським стандартам. Втім, у ряді європейських країн закони про лобіювання прямо передбачають, що діяльність громадських організацій, пов'язана із забезпеченням суспільних інтересів, а також діяльність громадян щодо реалізації своїх конституційних прав не регулюється законами про лобіювання. Але підготовлені НАЗК законопроекти фактично розглядають адвокацію як одну з форм лобізму. Згідно з проєктами, для здійснення адвокації громадські організації мають добровільно зареєструватись в Реєстрі прозорості, а також щорічно оприлюднювати "загальну інформацію щодо кожного предмета адвокації та про джерела фінансування на здійснення адвокації у довільній формі". Прагнення НАЗК зберегти норми щодо регулювання адвокації суперечать висловленим в ході публічних консультацій позиціям. Це можна

розцінювати лише як бажання створити плацдарм для подальшого тиску на громадські об'єднання та створення умов для обмеження діяльності громадських об'єднань.

Законопроекти також забороняють здійснювати лобіювання змін до Конституції України, законодавчих змін, які "загрожують національній безпеці" або суперечать принципам міжнародного права. Ці положення не відповідають принципу правової визначеності і є нетиповими для законодавства про лобіювання європейських країн. Проекти законів також передбачають адміністративну відповідальність за порушення у сфері лобіювання, однак не визначають, хто саме має накладати відповідні стягнення. Тому на практиці вказані санкції не працюватимуть. Лобістам не надано додаткових прав, окрім уже і так передбачених чинним законодавством. Всупереч міжнародним стандартам та кращим практикам у сфері лобіювання проект не покладає на чиновників обов'язків розкриття інформації про свої контакти з лобістами. Правила поведінки лобістів та правила здійснення адвокації визначатиме НАЗК, яке і контролюватиме дотримання цих правил. Це перетворює НАЗК на "суддю у власній справі" і створює конфлікт інтересів у діяльності інституції. Цей перелік недоліків проектів не є вичерпним.

У додатку до проміжного рішення Європейської комісії щодо вступу України до ЄС, оприлюдненому 8 листопада 2023 року, наголошується на необхідності прийняття Україною закону про регулювання лобістської діяльності як частини плану дій з деолігархізації. При цьому такий закон, на думку Європейської комісії:

- має відповідати європейським стандартам;
- повинен бути результатом відкритої та інклюзивної дискусії з широким спектром зацікавлених сторін (зокрема, організацій громадянського суспільства), широких публічних консультацій;
- не передбачати обмеження законної діяльності організацій громадянського суспільства та не створювати для таких організацій непропорційне адміністративне навантаження.

Подані НАЗК до Кабінету Міністрів України законопроекти за своїм змістом та процесом їх обговорення не відповідають жодній з цих трьох рекомендацій. Попри те, що законопроекти позиціонуються як антиолігархічні, запропоновані механізми не здатні вирішити питання політичної корупції та непрозорих впливів на прийняття рішень. Проте вони здатні заблокувати роботу інститутів громадянського суспільства, ускладняють залучення їх експертизи та розробку необхідних змін до законодавства. Громадські організації, благодійні фонди, волонтерські ініціативи, які стали надійними партнерами держави у просуванні демократичних реформ та протидії збройній агресії РФ, фактично будуть позбавлені ключової функції — бути голосом тих, чиї права вони захищають, в комунікації із владою, виступати в інтересах суспільства.

З огляду на це закликаємо:

1) Кабінет Міністрів України:

- повернути внесені НАЗК законопроекти на доопрацювання та забезпечити проведення НАЗК подальших змістовних, відкритих та інклюзивних консультацій щодо таких проектів до кінця 2023 року. Результатом таких консультацій має бути приведення законопроектів у відповідність до міжнародних стандартів, врахування у їх положеннях рекомендацій Ради Європи та учасників попередніх та майбутніх

обговорень, зокрема - в частині виведення діяльності громадських організацій та адвокації з-під сфери регулювання законопроектів про лобіювання;

- внести доопрацьовані НАЗК законопроекти на розгляд парламенту не пізніше 20 березня 2024 року за умови приведення їх у відповідність до європейських стандартів, врахування в положеннях проектів попередніх рекомендацій Ради Європи та пропозицій зацікавлених сторін;

2) Верховну Раду України:

- невідкладно прийняти у другому читанні та в цілому як закон проект Закону України "Про публічні консультації" (реєстр. № 4254 від 23 жовтня 2020 р.), який включатиме положення щодо обов'язкового проведення публічних консультацій стосовно законопроектів, внесених народними депутатами України.

Перелік підписантів:

1. ГО "Харківська правозахисна група"
2. Центр прав людини ZMINA
3. Transparency International Ukraine
4. Громадянська мережа ОПОРА
5. Реанімаційний Пакет Реформ
6. Центр політико-правових реформ
7. Український незалежний центр політичних досліджень
8. Антикорупційний штаб
9. ГО Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ)
10. Школа політичної аналітики НаУКМА
11. Рух ЧЕСНО
12. ICAP "Єднання"
13. ГО «Інтерньюз - Україна»
14. ГО «Платформа прав людини»
15. Лабораторія законодавчих ініціатив
16. ГО "Громадський холдинг "ГРУПА ВПЛИВУ"
17. Інститут громадянського суспільства
18. Міжнародний фонд «Відродження»
19. СтейтВотч
20. Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції
21. Фундація DEJURE
22. Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична Сотня»
23. Український центр європейської політики
24. ГО "Проти Корупції"
25. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
26. ГО "Разом проти корупції"
27. Лабораторія цифрової безпеки
28. Cedos
29. Антикорупційний центр I3I
30. Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України»
31. Інститут Євроатлантичного співробітництва
32. Громадська організація "Донбас СОС"
33. ГО "КримСОС"
34. БФ «СХІД SOS»

35. Центр економічної стратегії
36. Діксі Груп
37. Міжнародний благодійний фонд "Карітас України"
38. Фонд "Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва"
39. ГО «Єднання заради дії»
40. БО БФ "Стабілізуєшн Суппорт Сервісез"
41. ГО Інститут Республіка.
42. ВМГО "Фундація Регіональних Ініціатив"
43. Центр політичних студій і аналітики "Ейдос"
44. Інститут Масової Інформації
45. ГО «Детектор медіа»
46. ГО "Харківський антикорупційний центр"
47. Комітет виборців України
48. Інститут розвитку регіональної преси
49. ГО "Українська правова консультативна група"
50. ГО "Жіночий Антикорупційний Рух"
51. Центр досліджень визвольного руху
52. Національна спілка кінематографістів України
53. ГО "Офіс розвитку громад"
54. Фонд місцевої демократії
55. Центр спільних дій
56. Експертна група Сова
57. Медійна ініціатива за права людини (МІПЛ)
58. Асоціація громадських радників України
59. Центр "Нова Європа"
60. Центр розвитку інновацій
61. Українська фундація громадського здоров'я
62. Пласт — українська скаутська організація
63. ГО "Чернігів європейський"
64. Громадська організація "Кременчуцький інформаційно-просвітницький центр "Європейський клуб"
65. ГО "Канівська організація осіб з інвалідністю «Відродження»
66. ГО "Батьки за вакцинацію"
67. ГО "Життя"
68. ГО "Легкий бізнес"
69. Центр Промінь надії
70. Харківський інститут соціальних досліджень "ХІСД"
71. Донецький Інститут соціальних досліджень і політичного аналізу
72. Мережа захисту національних інтересів «АНТС»
73. ГО Центр "Соціальна Дія"
74. ГО "Волинський Інститут Права"
75. ГО "Інститут реформ та інновацій"
76. Громадська організація "Волинський Інститут Підтримки та розвитку Громадських Ініціатив"
77. Громадська організація "Асоціація підтримки та розвитку ОСББ та ОСН"
78. Центр екологічних ініціатив "Екодія"
79. ГО «Брейншторм»
80. ВМГО "Федерація дебатів України"
81. РГБФ "Право і Демократія"
82. ГО «Наше Поділля»

83. ГО «Дніпровський центр соціальних досліджень»
84. ГО «Фонд розвитку міста Миколаєва»
85. ГО "Правозахисний ЛГБТ Центр "Наш світ"
86. Відокремлений підрозділ "Опера С.Франческо Саверіо Україна"
87. ГО "АЛЬЯНС.ГЛОБАЛ"
88. Громадська спілка «Коаліція «На лінії зіткнення»
89. Благодійна організація «Благодійний фонд «КАРІТАС ЗАПОРІЖЖЯ»
90. ГО «Асоціація ЛГБТ «ЛІГА»
91. ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЛУГАНСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ "СОЛІДАРІСТЬ"
92. ГО "Аналітично-адвокатський центр "Львівський регуляторний хаб"
93. ГО «ЮЕЙ ГРУП»
94. ГО «Синергія Про»
95. Громадська організація "Культурна Фортеця"
96. Громадська організація "КОМРОЗ"
97. Сила Людей
98. Громадська організація "Центр дозвілля дітей з інвалідністю "Дивосвіт "
99. ГО «МІНЗМІН»
100. БО" БФ" Екта Ініціатива"
101. ГО "Радість жити"
102. ГО "Аутизм Особливий всесвіт" Херсон
103. ГО « Рівність в дії»
104. ГО "Трибун"
105. ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГРОМАДСЬКИЙ ДІМ"
106. ГО « Ґрунт»
107. Громадська організація «Правозахисне об'єднання «ПРАВЕ ДІЛО»
108. ГО " Наше Відродження - Донбас Україна"
109. Перша лінія, Допомогаємо виїхати
110. ГО «Інкубатор демократичних ініціатив»
111. Сумська платформа реформ
112. ГО"Студія громадських жіночих ініціатив"
113. БО «БФ»Христинська медична асоціація України»
114. ГО "Центр міжнародного співробітництва і впровадження проектів"
115. ГО «Мегасоціум»
116. Всеукраїнська ініціатива «Активна Громада»
117. ГО "Добропільський центр молоді "ДОБРО"
118. ГО "Асоціація"Відродження та розвиток"
119. ГО "Центр Доброчин"
120. ВГО "Асоціація сприяння самоорганізації населення"
121. Громадська Спілка «Національна Освітня Асоціація»
122. ГО людей з інвалідністю Fight For Right
123. ГО « Моя зоря»
124. ГО «Молодіжний простір Дрогобича»
125. ГО «Ліки Контроль»
126. Чернігівський Центр Прав Людини
127. Громадська організація ЮМАЙНД
128. Спілка захисту громадянських свобод
129. Громадська ініціатива Луганщини
130. Громадська організація «Амбасадори освіти»
131. ГО "Асоціація рідкісного захворювання України-легенева гіпертензія"

132. Го "Країна вільних людей"
133. ГО "Одеський інститут соціальних технологій"
134. Громадська організація "Майстерня Активних Людей".
135. ГО "Об'єднання матерів і дружин Захисників України"
136. Громадська організація «Нова Дружківка»
137. "Дій для дітей України"
138. ГО "Українська спілка активістів Майдану "Нескорені"
139. "Save Peace In Ua"
140. ГО "Простір Можливостей"
141. ГО "Плато"
142. ГО "Центр соціальних та ділових ініціатив"
143. ГО "Еколтава"
144. Причорноморський центр політичних і соціальних досліджень
145. ГО "Екологічний клуб "Еремурс"
146. Агенція місцевого економічного розвитку Яворівщини
147. ГО "Еклуб"
148. ГО "Центр журналістських розслідувань "Сила правди"
149. ГО «Стоїмо Разом»
150. БФ "Діти з гемофілією"
151. Центр громадянської просвіти «Альменда»
152. Громадська організація "Діа-Дзен"
153. ГО "Громадська ініціатива "Місто Сонця"
154. ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля»
155. Благодійна організація "Фонд Боярської громади"
156. ГО "Центр суспільно-політичних досліджень та громадських ініціатив "СТАТУМ"
157. МБО "Екологія - Право - Людина"
158. Кримська правозахисна група
159. Інститут миру та порозуміння
160. ГО "Потрібні Люди"
161. Українська природоохоронна група
162. Громадська організація "Творче об'єднання "Нівроку"
163. Громадська організація Молодіжний Націоналістичний Конгрес
164. Спілка Української Молоді в Україні
165. ГО "УЕК "Зелена Хвиля"
166. ГО "Всеукраїнська громадянська платформа "Нова країна"
167. Благодійний фонд Міжнародна фундація розвитку
168. БО БФ АГЕНЦІЯ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО
169. ВОГО "Волинський прес-клуб"
170. ГО Білозерський центр регіонального розвитку
171. ГО "Агенція змін "Перспектива"
172. ГО "Українська Демократія", ГО "УкрДем"
173. ГО "Центр гендерної культури"
174. ГО ЦГІ Східна Брама
175. БФ Карітас Волинь
176. ГО "Кроки до майбутнього"
177. Хмельницьке обласне товариство ГО "ВО СОІУ"
178. ГО «Інститут законодавчих ідей»
179. ГО "ГероЮ"

180. Громадська організація "Тростянецька районна організація інвалідів" (ГО "ТРО")
181. Хмільницька районна громадська організація "ПРАВО"
182. ГО СІЛАБ ЮКРЕЙН
183. Громадська організація "Велес+"
184. ГО "Жіноча єдність Слобожанщини"
185. Громадська спілка "Всеукраїнське громадське об'єднання "Національна Асамблея людей з інвалідністю України"
186. Громадська спілка «ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ДІЄ»
187. Центр інформаційних досліджень та ресурсних послуг "Меридіан"
188. ГО "Всеукраїнська організація осіб з інвалідністю"Велід"
189. Благодійний фонд "МЕМОРІАЛ КОЗЕЛЬЩИНИ ТА ПУТИВЛЯ"
190. МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНВАЛІДІВ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ (АТО) «СТРУНИ СЕРЦЯ
191. БФ "Пацієнти України"
192. Асоціація розвитку ОСББ та ЖБК «Сучасний дім»
193. ІГ "Нові можливості"
194. ІГ "Об'єднаймося разом"
195. Громадська організація «Центр підтримки громадських і культурних ініціатив «Тамариск»
196. Громадська організація "Від мрії до дії"
197. Кременська бізнес-асоціація
198. Дніпропетровське обласне об'єднання інвалідів "Творчість"
199. ГО "Фонд розвитку Грунської громади"
200. Інститут гендерних трансформацій
201. ГО Мотиваційне коло
202. Громадська організація "ЖІНОЧА СОТНЯ М.КРИВИЙ РІГ""
203. КОІВ "ВЕЛЕС"
204. Рівненська обласна організація ВГО "Громадянська мережа "ОПОРА"
205. ГО «Точка доступу»
206. ГО "Харківське Жіноче Об'єднання "Сфера"
207. Громадська організація «Це Близько»
208. ГО «ХЖО «Сфера»»
209. Інформаційно-освітній простір «ІНФОХАБ»
210. Інститут Політичної Освіти
211. ГО Україна. Час єднатись
212. ГО Фонд "Творча Ініціатива"
213. ГО "Всеукраїнська ліга правників проти корупції"
214. Громадська організація "Добра воля"
215. Житомирська обласна громадська організація ВГО "Об'єднання людей з інвалідністю"
216. ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАННЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДОНБАСУ «ДОБРОТВОР»
217. Громадська організація "Об'єднання "Смарта"
218. ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ОБ'ЄДНАНИЙ ВЕТЕРАНСЬКИЙ РУХ «ВЗАЄМОДІЯ»
219. ГО "Центр розвитку "Жіночий світ"
220. Благодійна організація "Фонд громади Березані "
221. ГО "Сучасна жінка"
222. Форум розвитку громадянського суспільства ГО

223. *Експертно-дорадчий центр «Правова аналітика»*
224. *Громадська спілка "Асоціація місцевого самоврядування"*
225. *Громадська організація "БСД"*
226. *Громадська організація "Ренійська районна організація "Наше наследие "*
227. *ГО соціального захисту "Милосердя і здоров'я"*
228. *Громадська організація "Наша файна громада"*
229. *ГО "ТВОЄ МІСТО РОМЕН"*
230. *ГО «Наступне покоління 21»*
231. *ГО "Лісові ініціативи і суспільство"*
232. *ГО "Інсайт"*
233. *ІГ "b.art.club" при Боянській ТГ*
234. *Харківська обласна молодіжна громадська організація "Харківський центр волонтерів"*
235. *Харківське відділення Всеукраїнського благодійного Фонду допомоги жертвам насилля*
236. *Харківський національний університет внутрішніх справ*
237. *Вітєв НТУ ХПІ*
238. *Лубенська громада*
239. *Громадська організація «Афіна. Жінки проти раку»*
240. *ГО 'Центр гендерної культури'*
241. *Громадська організація "СПЕКТР ХАРКІВ"*
242. *ГО Lenka Penka*
243. *ГО "СУЧАСНА ЖІНКА"*
244. *ГО "Центр Промінь надії!"*
245. *Карітас Борислав*
246. *Департамент науки і освіти Харківської ОВА*
247. *БО БФ «Крок в нове життя»*
248. *ГО «Лінія згоди»*
249. *БО «ПОЗИТИВНІ ЖІНКИ»*
250. *ГО «Школа усвідомленого підприємництва»*
251. *ГО "Пітбуль Львів"*
252. *ГО Чорноморський жіночий клуб*
253. *Молодіжна рада при Миргородській міській раді*
254. *Fridays For Future Україна*
255. *ГО "Товариство охорони природи м.Кременчука"*
256. *ГО "Мотиваційне коло"*
257. *ГО Центр спільного розвитку "Дієва громада"*
258. *ГО "Пісочні береги"*
259. *Громадська спілка "Ліга сильних"*
260. *ГО Епіпросвіта*

STATEMENT

On the need to ensure transparent, meaningful, and inclusive public consultations on the draft laws on lobbying

November 30, 2023

On November 6, the National Agency for Corruption Prevention (NACP) made public on its website a Draft Law "On the Integrity of Lobbying and Advocacy in Ukraine" and Draft Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses regarding violations of legislation on lobbying and advocacy (hereinafter - the Draft Laws) and initiated public discussion on the matter.

Both drafts were prepared without the involvement of civil society organizations. As a basis, they used an earlier Draft Law "On Integrity of Lobbying in Ukraine," which had significant flaws and was sent for examination to the Council of Europe to assess its compliance with international standards. The comments provided by the Council of Europe were not corrected when these new draft laws were finalized.

Under pressure from CSOs, NACP launched public consultations on November 10th and 23rd. However, these consultations were formalities, appearing to not be genuine. For example, participants insisted that civil society organizations working for social change should be exempted from the law. However, these proposals were not taken into account without any justification. And, on the day of the last discussion, the NACP submitted the draft laws to the Cabinet of Ministers of Ukraine (CMU) for further submission (if approved) to the Parliament.

Having analyzed the drafts submitted by the NACP to the CMU, we see that most of the Council of Europe's comments on the NACP's original draft law were not considered and were not accounted for in the updated version of the draft law. The NACP changed the name of the original draft law by adding the concept of "advocacy" to lobbying, removed several provisions that had received positive assessments from the Council of Europe (for example, regarding the responsibilities of officials in relation to lobbyists, etc.), and supplemented the text of the draft law with several questionable or unclear provisions - some of which contradict the Constitution of Ukraine, international standards, and best practices for lobbying. Some of these new

provisions were not discussed during the public consultations (e.g., the ban on lobbying for constitutional amendments, etc.).

The draft laws cover not only lobbying but also advocacy and the exercise of constitutional rights and freedoms by citizens. The authors of the Draft Law claimed that it was in line with European standards. However, in a number of countries, lobbying laws explicitly provide that the activities of CSOs related to the public interest, as well as the activities of citizens when exercising their constitutional rights, are not regulated by lobbying laws. The draft laws prepared by the NACP explicitly consider advocacy a form of lobbying. According to the submitted drafts, to carry out advocacy, CSOs must voluntarily register with the Transparency Register and annually publish “general information on each subject of advocacy and on the sources of funding for advocacy in a general form.” Contrary to the positions expressed during public consultations, the NACP's desire to preserve the rules on advocacy regulation can only be seen as a desire to create a springboard for further pressure on public associations and create conditions for restricting the activities of public associations.

The draft laws also prohibit lobbying for amendments to the Constitution of Ukraine and legislative changes that “threaten national security” or contradict the principles of international law. These provisions do not comply with the principle of legal certainty and are atypical for lobbying legislation in European countries. The drafts provide for administrative liability for violations in the field of lobbying but do not specify who should impose the penalties. Therefore, in practice, the proposed sanctions will not work. Lobbyists are not granted any additional rights beyond those already provided by the current legislation. Contrary to international standards and best practices for lobbying, the draft does not impose any obligation on officials to disclose information about their contacts with lobbyists. The rules of conduct for lobbyists and the rules of advocacy will be determined by the NACP, which will monitor compliance with these rules. This turns the NACP into a “judge in its own case” and creates a conflict of interest in the institution's activities. This list of drafts' shortcomings is not exhaustive.

The Annex to the European Commission's interim decision on Ukraine's accession to the EU, published on November 8, 2023, emphasizes the need for Ukraine to adopt a law regulating lobbying activities as part of its de-oligarchization action plan.

At the same time, the European Commission believes that such a law:

- 1) Should comply with European standards;
- 2) Should be the result of an open and inclusive discussion with a wide range of stakeholders (including civil society organizations), including broad public consultations;
- 3) Should not restrict the legitimate activities of civil society organizations and should not create a disproportionate administrative burden for such organizations.

The draft laws submitted by the NACP to the Cabinet of Ministers and the discussion process do not meet any of these three recommendations. Even

though the draft laws are positioned as anti-oligarchic, the proposed language does not address the issue of political corruption and non-transparent influences on decision-making. However, they can block the work of civil society organizations, make it difficult to engage their expertise, and engage them in developing necessary changes to legislation. CSOs, charities, and volunteer initiatives that have become reliable partners of the state in promoting democratic reforms and countering Russia's armed aggression will effectively be deprived of their key function of being the voice of those whose rights they protect and acting in the public interest.

In this regard, we call for:

1)The Cabinet of Ministers of Ukraine:

- To return the draft laws submitted by the NACP for further improvement and to ensure that the NACP holds further meaningful, open, and inclusive consultations on such drafts by the end of 2023. Such consultations should result in bringing the draft laws in line with international standards, taking into account the recommendations of the Council of Europe and participants of previous and future discussions, in particular, with regard to the removal of the reference to activities of CSOs and to advocacy from the scope of these lobbying laws;
- To submit the draft laws revised by the NACP to the Parliament no later than March 20, 2024, if they are brought in line with European standards and the provisions of the drafts take into account the previous recommendations of the Council of Europe and stakeholders' proposals.

2) Verkhovna Rada of Ukraine:

- To immediately adopt in the second reading and as final the draft Law of Ukraine "On Public Consultations" (Reg. No. 4254 of October 23, 2020), which will include provisions on mandatory public consultations on draft laws submitted by MPs of Ukraine.

List of signatories:

1. Kharkiv Human Rights Protection Group
2. Human Rights Centre ZMINA
3. Transparency International Ukraine
4. Civil Network OPORA
5. Reanimation Package of Reforms
6. Centre of Policy and Legal Reforms
7. Ukrainian Independent Center for Political Research
8. Anti-Corruption Headquarters
9. Centre for Democracy and Rule of Law (CEDEM)
10. NaUKMA School for Policy Analysis
11. CHESNO Movement

12. ISAR Ednannia
13. Internews Ukraine
14. Human Rights Platform
15. Agency for Legislative Initiatives
16. NGO Civil Holding GROUP OF INFLUENCE
17. Civil Society Institute
18. International Renaissance Foundation
19. StateWatch
20. Anti-Corruption Research and Education Centre
21. DEJURE Foundation
22. NGO Legal Hundred
23. Ukrainian Centre for European Policy
24. NGO "Against Corruption"
25. Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER)
26. NGO "Together Against Corruption"
27. Digital Security Lab Ukraine
28. Cedos
29. ILI Anti-Corruption Center
30. Odesa regional organization of the VGO "Committee of Voters of Ukraine"
31. Institute of Euro-Atlantic Cooperation
32. NGO "Donbas SOS"
33. NGO "CrimeaSOS"
34. CF EAST SOS
35. Centre for Economic Strategy
36. DiXi Group
37. International Charity Foundation "Caritas Ukraine"
38. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation
39. IREX
40. Charity Foundation Stabilization Support Services
41. Institute Respublika
42. Foundation of Regional Initiatives
43. "Eidos" Center for Political Studies and Analytics
44. Institute of Mass Information
45. NGO "Detector Media"
46. Kharkiv anticorruption center
47. Committee of Voters of Ukraine
48. Regional Press Development Institute (RPDI)
49. Ukrainian Legal Advisory Group NGO
50. NGO "WOMEN'S ANTICORRUPTION MOVEMENT"
51. UA LIBERATION MOVEMENT
52. National Union of Cinematographers of Ukraine
53. UKRANIAN PUBLIC ORGANIZATION «OFFICE OF COMMUNITY DEVELOPMENT»
54. Foundation of Local Democracy
55. Centre of United Actions
56. Expert group OWL

57. Media Initiative for Human Rights (MIHR)
58. Association of public advisers of Ukraine
59. New Europe Center
60. "Center for Innovations Development"
61. HealthRight
62. Youth organization "Plast – National Scout Organization of Ukraine"
63. Chernihiv European
64. NGO Kremenchuk informative elucidative centre European Club
65. Kaniv Organization of Persons with Disabilities "Renaissance"
66. Parents for vaccination
67. Advocacy center "LIFE"
68. EasyBusiness
69. Ray of Hope Tsent
70. Kharkiv Institute for Social Research
71. Donetsk Institute for Social Research and Political Analysis
72. NGO ANTS
73. Social Action Centre
74. "Volyn Institute of Law"
75. NGO "Institute of reforms and innovations"
76. Volyn Institute for Support and Development of Public Initiatives
77. NGO "Association for Support and Development of Association of Co-Owners of Apartment Buildings and Bodies of Self-Organization of Population"
78. Centre of environmental initiatives Ecoaction
79. NGO Brainstorm
80. NGO "Debate federation of Ukraine"
81. Regional Public Charitable Foundation "Law and Democracy"
82. NGO Nashe Podillya
83. Dniprovsky Center for Social Research
84. NGO "Mykolaiv City Development Fund" (FDM).
85. LGBT HUMAN RIGHTS NASH SVIT CENTER
86. CUAMM Doctors with Africa
87. ALLIANCE.GLOBAL, Public Organization
88. Coalition "On the Contact Line"
89. CHARITABLE ORGANIZATION «CHARITABLE FOUNDATION «CARITAS ZAPORIZHZHIA»
90. PO "LGBT Association 'LIGA'"
91. PUBLIC ORGANIZATION "LUHANSK REGIONAL ORGANIZATION "SOLIDARNIST"
92. NGO 'Analytical & advocacy center 'Lviv Regulatory Hub'
93. «UA group»
94. Synergy Pro NGO
95. Public organization "Cultural Fortress"
96. NGO "KOMROZ"
97. Sylia Liudei
98. Public organization "Leisure center for children with disabilities "Dyvosvit"

99. NGO "MINZMIN"
100. Fond " EKTA INATIATIVA"
101. PO "Joy to live"
102. NGO "Autism. A Unique Universe"
103. Public organization "Equality in Action"
104. PO "Tribun"
105. Civil organization HROMADSKY DIM
106. NGO "Grunt"
107. NGO HUMAN RIGHTS ORGANIZATION "RIGHT CAUSE"
108. "Our revival - Donbass Ukraine"
109. First line, Helping to leave
110. Non-governmental organization «Democratic Initiatives Incubator»
111. Sumy Reform Platform
112. Studio of Public Women's Initiatives
113. Charity Organisation "Cristian Medical Association of Ukraine "
114. NGO "Center for International Cooperation and Project Implementation"
115. NGO "Megasocium"
116. All Ukrainian Initiative "Active Community"
117. NGO "DYC "DOBRO"
118. NGO "Revival and Development Association"
119. Civic Organization "Dobrochyn Centre"
120. All-Ukrainian NGO "Association for Community Self-Organization Assistance"
121. NGO "National Education Association"
122. Fight For Right OPD
123. «Moya Zhrya»
124. NGO "Youth Space of Drohobych"
125. NGO "Liki Control"
126. Chernihiv Centre for Human Rights
127. NGO UMIND
128. Protection of Civil Liberties Union
129. Civic Initiative of Lugansk Region
130. NGO "Ambassadors of Education"
131. NGO "Pulmonary Hypertension Ukraine Rare Disease Association"
132. NGO Country of free people
133. NGO Odesa Institute of Social Technologies
134. Public Organization "Workshop of Active People".
135. NGO "Association of Mothers and Wives of Ukraine's Defenders"
136. NGO New Druzhkivka
137. Ukraine Children's Action Project
138. NGO "Neskoreni"
139. "Save Peace In Ua"
140. NGO PROSTIR MOZHLYVOSTEI
141. Plato
142. NGO Center for Social and Business Initiatives

143. NGO Ekoltava
144. Black Sea Center for Political and Social Research
145. NGO Environmental Club Eremurus
146. Local Economic Development Agency of Yavoriv
147. NGO Ecoclub
148. NGO "Center of Investigative Reporting "The Power of Truth"
149. Razom We Stand
150. CF "Children with haemophilia"
151. Center of Civic Education "Almenda"
152. NGO "Dia-Zen"
153. NGO Social Initiative "City of the Sun"
154. NGO Association of Relatives of Political Prisoners of the Kremlin
155. Charitable Organization Boyarka Community Foundation
156. NGO "Center for Sociopolitical Studies and Public Initiatives
"STATUM"
157. ICO "Environment - People - Law"
158. Crimean Human Rights Group
159. Institute of Peace and Common Ground
160. Public Organization " Necessary People "
161. Ukrainian Nature Conservation Group
162. Creative union "Nivroku"
163. NGO "YOUTH NATIONALIST CONGRESS"
164. Ukrainian Youth Association
165. NGO "UEC"Green Wave"
166. NGO CIVIL PLATFORM THE NEW COUNTRY
167. Charity found International Development Foundation
168. FUTURE DEVELOPMENT AGENCY
169. NGO "Volyn Press Club"
170. NGO Bilozerka center for regional development
171. Change Agency "Perspectives"
172. NGO Ukrdem
173. NGO "Centre of Gender Culture"
174. NGO TsHI Skhidna Brama
175. Caritas Volyn
176. NGO „Steps to future,,
177. CSO Institute of Legislative Ideas
178. NGO "HeroU"
179. Non-governmental organization "Trostyanetska District Organization
of the Disabled" (GO "TRO")
180. Khmilnitska districts NGO «PRAVO»
181. NGO SILab Ukraine
182. NGO "Veles+"
183. PO "Women's unity of Slobozhanshchyna"
184. National Assembly of People with Disabilities of Ukraine
185. «CIVIC CONTROL IS ACTING».
186. Center of Information Studies and Resource Service "Meridian"

187. NGO "Velid" Ukraine
188. CHARITABLE TRUST "THE MEMORIAL OF KOZELSHCHINI AND PUTIVLJA"
189. «YOUTH ORGANIZATION OF WAR (ATO) VETERANS, DISABILITIES «STRINGS OF HEART»
190. CF "Patients of Ukraine"
191. ASSOCIATION OF DEVELOPMENT CONDOMINIUMS AND HOUSING COOPERATIVES MODERN HOUSE (ASSOCIATION MODERN HOUSE)
192. Non-Governmental Organization "Center for Civic and Cultural Initiatives Support "Tamarisk"
193. Non-Governmental Organization "From a dream to the action"
194. Kreminska biznes-asotsiatsiya
195. PLAST NATIONAL SCOUT ORGANIZATION OF UKRAINE
196. FOND ROZVYTKU GRUNS'KOI GROMADY GROMADS'KA ORGANIZACIYA
197. Institute for Gender Transformations
198. NGO Motivation circle
199. NGO «ZHINOCHA SOTNIA KRYVYI RIH»
200. KOIV "VELES"
201. NGO "Access point"
202. NGO "WA "Sphere"
203. NGO "It's close"
204. Information and educational space "INFOHUB"
205. Institute of Political Education
206. NGO Ukraine. Time to connect
207. Creative Initiative Foundation
208. NGO "Ukrainian League of Lawyers for Combating Corruption"
209. NGO Free Will
210. Zhytomyr regional organization of a huge organization, All-Ukrainian organization Union of Persons with Disabilities of Ukraine,
211. NON-PROFIT ORGANIZATION «DONBAS INTERNALLY DISPLACED PERSONS ASSOCIATION «DOBROTVOR»
212. Association "Smarta"
213. «UNITED VETERANS MOVEMENT «INTERACTION»
214. "Development centre "Women world"
215. "Modern women"
216. Civil Society Development Forum NGO
217. Expert Advisory Center "Legal Analytics"
218. Public union "Association of local self-government"
219. Public organization "BCD"
220. Regional society organization "Our heritage "
221. PA of Social Protection "Mercy and Health"
222. "Our folk community"
223. "YOUR CITY ROMEN"
224. CO "Next generation 21"

- 225. NGO "ForestCom"
- 226. NGO Insight
- 227. IG "b.art.club" in the Boyanu TC
- 228. Kharkiv Regional Youth Public Organization "Kharkiv Center of Volunteers"
- 229. Kharkiv department of All- Ukrainian charity Fund of the help for victims of violence
- 230. Kharkiv National University of Internal Affairs"HEADQUARTERS OF NATIONAL DEFENSE"
- 231. Military Institute of Tank Troops of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic University"
- 232. Luben community
- 233. Non-governmental organization «Athena. Women Against Cancer»
- 234. Gender Culture Center
- 235. Public organisation "SPECTRUM KHARKIV"
- 236. GO Lenka Penka
- 237. MODERN WOMEN
- 238. Caritas Boryslav
- 239. Department of Science and Education Kharkiv Regional State Administration
- 240. BO BF "Step into a new Life"
- 241. NGO "Line of consent"
- 242. CO " POSITIVE WOMEN"
- 243. PO "School of ME"
- 244. NGO "Pitbull Lviv"
- 245. NGO Black Sea Women's Club
- 246. Myrhorod youth council
- 247. Fridays For Future Ukraine
- 248. NGO "Society for Nature Conservation of the city of Kremenchuk."
- 249. PO "Motivational kolo"
- 250. NGO "Social activity center "Active community"
- 251. ГО "Sandy shores"
- 252. The League of the Strong
- 253. NGO Epi-Awareness